

№ 29 (382)
Жнівень 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Меркаванні: якім усё ж павінен быць дзеднік?** – *стар. 3*

☞ **Прыстанкі: учора і сёння Лаўрышава** – *стар. 5*

☞ **Рэгіён: пра Салёны вірок, печурыцы ды Хвойкі** – *стар. 6*

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Фотарэпартаж са свята гл. на стар. 2.

На тым тыдні...

✓ **22–24 ліпеня** ў польскім Гарадку адбыўся чарговы **фестываль музыкі** маладой Беларусі – «**Басовішча-2011**». У ім традыцыйна прымалі ўдзел калектывы з Беларусі і Польшчы. Адбыўся конкурс маладых гуртоў, прайшлі майстар-класы трафарэтаў і паказ іх вынікаў.

✓ **24 ліпеня** баранавіцкія сябры Таварыства беларускай мовы імя Францыска Скарыны адзначылі **215-я ўгодкі з дня нараджэння** філамата **Яна Чачота**.

Удзельнікі вандроўкі наведалі вёску Новая Мыш (Баранавіцкі раён), дзе ўсталяваны помнік пачынальніку беларускай літаратуры, аўтару шасці зборнікаў «Вясковых песняў». Тут была праведзена інтэлектуальная віктарына па гісторыі філаматаў і філарэтаў. Усклаўшы кветкі да помніка і праспяваўшы некалькі чачотаўскіх песняў, удзельнікі гістарычнай вандроўкі накіраваліся ў вёску Крывошын (Ляхавіцкі раён). Непадалёк ад яе ў фальварку Рэпішава прайшлі дзіцячыя гады маленькага Яна. Мясцовыя грамадскія актывісты ўсталявалі ў Рэпіхаўскім парку памятную шыльду ў гонар паэта. Закончылася мерапрыемства міні-канцэртам бардаў.

✓ **27 ліпеня** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася інфармацыйна-пазнавальная праграма ў межах праекта «Кропка Адліку» **«Залаты голас Беларусі. Ілля Курган»**.

Ілля Львовіч Курган – легендарны дыктар беларускага радыё, прафесар, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, літаратурны кансультант у Купалаўскім тэатры і Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі, выкладчык сцэнічнай мовы ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў і Беларускай акадэміі мастацтваў. Яго называюць беларускім Левітанам.

У гасцяў былі аўтар аднайменнай кнігі Алена Мінчукова, актрыса тэатра і кіно Алена Нукава.

✓ **28 ліпеня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася **выстаўка жывапісу Ігара Карпава**. У яго кампазіцыях нараджаецца вобраз свету ў мінулым і будучым, дзе жыве чалавек з яго страхамі, высокімі духоўнымі ідэаламі і неадольным жаданнем да найлепшага.

«Ракуцёўскае лета–2011»

Трыццаты год запар у вёсцы Ракуцёўшчына ладзіцца свята паэзіі і песні «Ракуцёўскае лета». Адметнасцю свята, якое адбылося 24 ліпеня ў філіяле Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, было тое, што сёлета святкуецца 120-годдзе з дня народзінай Максіма Багдановіча і 100-годдзе яго прыезду ў Ракуцёўшчыну.

У фальварку Ракуцёўшчына каля мястэчка Краснае гаспадарыў Вацлаў Лычкоўскі, брат Зофіі Эмерыкаўны Лычкоўскай – маці братоў Івана і Антона Луцкевічаў. Па іх запрашэнні ў гэтай маляўнічай мясціне больш за два месяцы ўлетку 1911 года і адпачываў малады паэт.

Свята пачалося з ускладання кветак да памятнай мемарыяльнай дошкі на ўскрайку вёскі і фатаграфавання ўдзельнікаў і ганаровых гасцей урачыстасці. Затым святочнае шэсце пад аўтэнтчную музыку і спевы фальклорнага гурта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў «Ветах» крочыла праз вёску да філіяла музея. Каля фальварка гасцей караванам сустрэлі гаспадары – прадстаўнікі Маладзечанскага аддзела культуры і мясцовыя калектывы: фальклорна-этнаграфічны ансамбль «Крынічанька» Раеўшчынскага ДК і вакальны ансамбль «Маладзея» Чысцінскага ДК.

Пасля агляду пабудоваў фальварка і наведвання мемарыяльных экспазіцыяў музея ўдзельнікі свята накіраваліся да галоўнай канцэртнай пля-

цоўкі каля крыніцы, якая памятае Максіма.

На сцэне быў адноўлены куточак інтэр'еру Ракуцёўскай сядзібы, дзе малады паэт складаў свае неўміручыя вершы. Вельмі сімвалічным было тое, што тут не толькі гучалі вершы паэта, але і прысутнічаў сам Максім, ролю якога бліскуча выканаў супрацоўнік канала «Культура» Беларускага радыё, режысёр народнага літаратурнага тэатра БДПУ «Жывое слова» Уладзімір Трапянок.

Удзельнікаў свята віталі намеснік міністра культуры Тадэвуш Стружэцкі, старшыня Маладзечанскага аддзела культуры Аляксандр Рамановіч. Са словамі пра Максіма Багдановіча выступілі старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп, мастак Рыгор Сітніца, вядомыя беларускія літаратары Анатоль Бутэвіч, Навум Гальпяровіч, Віктар Шніп, Людміла Рублеўская і інш. Сваімі разважаннямі і ўспамінамі падзяліліся ганаровыя госці свята – унучатая пляменніца гаспадара фальварка Маргарыта Сяргееўна Пярова і нашчадка паэта Вольга Паўлаўна Дашкоўская.

Ракуцёўскае свята паэзіі і песні стваралі саліст ансамбль «Песняры» Андрэй Усанаў, фольк-медыя гурт «Неруш», Алена Шэўчык, Наталля Навумовіч, фольк-гурт «Пліса» і інш. Гледачы не толькі спявалі разам з выканаўцамі, але і маглі патанчыць пад запальную музыку гуртоў «Ветах», «Пліса» і «Неруш». Усім запомнілася пара танцораў, якая спрытна выконвала «Кракавяк», і не пазнаць у мужчыне міністра культуры Паўла Латушку было немагчыма. Над імправізаванай святочнай залай і абрусамі з вырабаў народных рамёстваў высока ў небе звінелі жаваронкі і як прыкмета сучасных дзіцячых забавак луналі шматлікія паветраныя змеі, якія, відаць, распужалі традыцыйных ракуцёўскіх гледачоў Максімавага свята – буслоў.

Свята атрымалася вельмі змястоўным, відовішчным і запомніцам надоўга. За гэтае вялікі дзякуй усім яго арганізатарам і фундатарам! Але не трэба чакаць наступнага Ракуцёўскага лета, бо музей гасцінна сустракае наведнікаў на працягу ўсяго года, і кожны можа самастойна зрабіць для сябе свята – свята судакранання да вытокаў натхнення паэта, рамантыка і летуценніка, свята сустрэчы з вечна маладым вялікім беларусам Максімам Багдановічам.

Наш кар.

Ускладанне кветак да мемарыяльнай дошкі

У. Трапянок у ролі М. Багдановіча

«Ракуцёўскае лета-2011»

Выступае «Пліса»

«Кракавяк» на мураве

Госці з м. Дварэц Дзятлаўскага раёна

У мінскім парку Чалюскінцаў 15 ліпеня адбыўся вялікі канцэрт беларускіх рок-гуртоў, прысвечаны 601-м угодкам бітвы пад Грунвальдам. У штогадовым Грунвальдскім фэсце з музычнымі беларускамоўнымі кампазіцыямі добра вядомыя і маладыя калектывы: фолькмадэрнавыя – «UNIA», «ROSY», «ROKASH»; сярэднявечнай музыкі – «Testamentum terrae»; блюз-рокавыя «P.L.A.N.», рок-гурт «КАШЛАТЫ ВОХ».

З выканання песні «Каля кузні ішла...» пачала канцэрт «UNIA». Гурт у складзе двух вакалістаў і двух музыкаў прапанаваў пакуль яшчэ нешматлікім глядачам фэсту свае інтэрпрэтацыі беларускага фальклору на аснове сучасных музычных плыняў.

Потым музычную эстафету прыняў гурт «Testamentum terrae» (з лац. «Запавет зямлі»). У складзе калектыву, які існуе ўжо 8 гадоў, 5 чалавек, стваральнік і кіраўнік – Юрась Панкевіч. Музыкі граюць на інструментах, вырабленых па ўзорах XV–XVIII стагоддзяў, – беларускія дуды, шалмей, гайта, жалейка, мандаліна, мандола, скрыпка, бубны, барабаны і інш. Акрамя гэтага выкарыстоўваюць блок-флейты, джамбу, рау-

шпфайф. Гурт – сталы ўдзельнік фестываляў, конкурсаў сярэднявечнай музыкі і танцавальных вечарынаў. Выконвае гістарычную музыку часоў ВКЛ, папулярныя мелодыі еўрапейскага Сярэднявечча, старадаўнія беларускія танцы, балады, абрадавыя, рэкруцкія песні і інш. У канцэрце былі выкананыя вядомыя вакальныя кампазіцыі гурта і танцавальная музыка, пад якую разам з танцавальным гуртом «Гістарыён» усе ахвочыя маглі паспрабаваць сябе ў выкананні сярэднявечных танцаў, полькі ці кракавяка.

Нечаканым падарункам было (бо ў абвестках не пазначана) з'яўленне на сцэне Андрэя Плясанава з гуртом «P.L.A.N.» Вельмі цёпла былі прынятыя іх кампазіцыі «Выправа» (прысвячэнне Грунвальду), «Жураўліны клін» (прысвячэнне В. Быкаву, першае выкананне), «Даміно» і інш. Публіка не хацела адпусціць іх са сцэны, але згодна з праграмай ужо павінен быў выступаць Віталь Чарняўскі са стаўбцоўскім гуртам «ROSY». Да гэтага часу публіка на старадаўніх танцах добра «разагрэлася» і, як кажуць, каля сцэны не было

Грунвальдскі фэст

Кружэлкі з беларускай музыкай разыходзяцца хутка

куды яблыку ўпасці. Паміж выступленнямі вядучы фэсту Лявон Казакоў задаваў удзельнікам «танц-пола» пытанні, за адказы на якія найбольш спрытныя атрымалі каштоўныя прызы: дыскі і касеты беларускіх рок-гуртоў.

Нарэшце, дайшла чарга і да прэзентацыі альбома «Запалі агонь» гурта «ROKASH», які імгненна разышоўся з прылаўка імправізаванай

красы Вітаўта Мартыненкі. Дарэчы, тут можна было набыць і альбомы іншых удзельнікаў сёлетняга фэсту. На прэзентацыю першай кружэлкі «ROKASH» прыбылі «рыцары» з мінскіх суполак «Алтын Тумен» і «Карона Захаду». Глядачам прапанаваў і інсцэніроўку фрагмента Грунвальдскага бою рыцараў Тэўтонскага ордэна і харугвы ВКЛ у выкананні Сержука Вячэні і

Зміцера Рачкоўскага. У запале паядынку нават ледзь не збілі з ног кінааператара, які патрапіў пад магутную гарачую спіну рыцара ВКЛ. Гледачы шчыра віншавалі пераможцу дружным ускідваннем рук.

Завяршыўся фэст выступленнем больш «цяжкага» гурта – «КАШЛАТЫ ВОХ». На яго музыку і песні, якія далёка разнесліся па наваколлях парку, сабралася шмат цікавых глядачоў. Трэба адзначыць, што на фэсце было шмат моладзі, многія спецыяльна прыехалі з іншых гарадоў. Было шмат і маладых сямей з дзеткамі, якія таксама танчылі разам з бацькамі, сядзячы ў іх на руках, – далучаліся да сучаснага адрэджэна сярэднявечнай музычнай культуры. Не было заўважана ніводнага нецвярозага глядача, усе паводзілі сябе годна і прыстойна. Паводле звестак арганізатараў было прададзена каля 400 квіткаў, і выдаткі на фэст акупіліся.

Дарэчы, вялікі працяг свята атрымала ў музейным комплексе «Дудуткі» 30–31 ліпеня, дзе прысутнічала шмат замежных гасцей. Тут акрамя канцэртаў адбылася рэканструкцыя Грунвальдскай бітвы з рыцарскімі паядынкамі, турнірамі (на конях), бугуртамі.

Зм. ВОЖЫК,
фота аўтара

Біябібліяграфічны даведнік Мікалая Васільевіча Півавара «Краязнаўцы Віцебшчыны 2-й паловы XX – пачатку XXI ст.» (Мінск: Кнігазбор, 2010) яшчэ ў студзені заняў пачэснае месца на маёй кніжнай паліцы. Нетаропка, з задавальненнем я гартаю яго старонкі, знаёмлюся са звесткамі пра добра вядомых мне асабіста ці на публікацыях, або зусім невядомых рупліўцаў на ніве гісторыі і культуры роднага краю.

Таму ў чарговым нумары «Краязнаўчай газеты» (№ 26 (379) за ліпень 2011 г.) маю ўвагу адрозна прыцягнуў артыкул Міхаіла Маліноўскага, прысвечаны даведніку, у рубрыцы «Над старонкамі кнігі». Назва рубрыкі падказвала, што зараз пазнаёмлюся з аналітычнымі развагамі аўтара, даведаюся, якія аспекты працы М.В. Півавара ён лічыць моцнымі, якія заўважыў недахопы (а даведнік, як любая вартая рэч, безумоўна, іх не пазбаўлены). Праўда, назва артыкула падалася дзіўнаватой: «Калі маўчанне не золата»... І не дарэмна.

Артыкул расчараваў сваёй аднабокасцю. Станоўчае чытач знойдзе толькі ва ўводным абзацы (адзначаная ўнікальнасць даведніка, ён названы «з'явай для Беларусі») ды ў заключэнні («*І ўсё ж такі я адзначаю неверагодную працу, якую здзейсніў Мікалай Васільевіч Півавар!*»). На жаль, з артыкула Міхаіла Маліноўскага так і не зразумела, у чым жа ўнікальнасць выдання і чаму здзейсненая М.В. Піваварам праца неверагодная. Хаця ў артыкуле і прасочваецца шчырае жаданне шаноўнага аўтара ўказаць на недахопы даведніка (з шэрагам заўвагаў мушу пагадзіцца), часам ён апускаецца да банальных і бяздоказных абвінавачванняў, прычым не толькі ў адрас аўтара, але і афіцыйнага рэцэнзента выдання В.У. Скалабана (!). Пакінем, аднак, падобныя пасажы на сумленні аўтара і рэдакцыі. Тым больш, што напрыканцы артыкула раскрываецца матыў праўдалюбства М. Маліноўскага: «*А мяне дык увогуле пакінулі без «дырэктарства» ў Ашмянскім краязнаўчым музеі імя Францішка Багушэвіча і трох дыпламаў аб адукацыі*».

Паколькі ў чытача, не знаёмага з біябібліяграфічным даведнікам М.В. Півавара, магло скласціся скаржонае меркаванне пра гэтую працу, лічу неабходным сказаць колькі словаў пра яе. Безумоўна, неабходна пагадзіцца з ацэнкай майго паважанага апанента: даведнік «Краязнаўцы Віцебшчыны...», які фактычна

ёсць працягам папярэдняга – «Даследчыкі полацка-віцебскай даўніны», што ахопліваў перыяд з XVI да сярэдзіны XX ст., сапраўды ўнікальная для Беларусі з'ява. Наколькі мне вядома, Віцебшчына стала першым рэгіёнам краіны, які, дзякуючы тытанічным намаганням усяго адной асобы – школьнага настаўніка і навукоўцы, атрымаў энцыклапедычнае выданне, прысвечанае асобам даследчыкаў краю, у якім прыведзе

кіціна (Віцебскі раён); А. Дарафееў, Л. Гаравы (Гарадоччына); А. Аркуш, У. Арлоў, М. Баўтовіч, Л. Данько, Д. Дук, С. Глушкоў, У. Лобач (Полацк і Полаччына); А. Бубала (Верхнядзвіншчына); А. Крачкоўскі (Бешанковічы); В. Ермалёнак (Мёршчына); А. Гарбуль, М. Гіль, І. Пракаповіч (Пастаўшчына); К. Шыталь (Докшычына); А. Гаўруцікаў (Дубровеншчына); В. Грыбко, Н. Кіндзьева (Чашніччы-

данняя Віцебскай вобласці, пачынаючы з 1980-х гг. (калі ў грамадстве ўзрасла зацікаўленасць роднай гісторыяй і з'явіліся магчымасці для публікацыі артыкулаў пра яе «белыя плямы») да 2009 г. Каму даводзілася працаваць з перыядыкай, цудоўна разумее працаёмкасць гэтай справы. Аднак дзякуючы карпатлівым пашукам значна ўзрасла бібліяграфічная каштоўнасць і карысць працы.

дае магчымасць замежным даследчыкам атрымаць уяўленне пра змест працы, уключае яе ў еўрапейскі навуковы кантэкст.

І яшчэ адзін штрых, які выразна характарызуе самога Мікалая Васільевіча, – даведнік быў выдадзены на асабістыя сродкі аўтара. Улічваючы ўзровень настаўніцкага заробку, у сённяшніх умовах гэта сапраўды грамадзянскі подзвіг. Вельмі ўспешна, што традыцыі, закладзеныя славутом А.П. Сапуновым, жывуць на Віцебшчыне і сёння.

Канечне, М.В. Півавар пры выданні даведніка «Краязнаўцы Віцебшчыны...» ішоў на вялікую рызыку. Відавочна, што ўлічыць усіх асобаў, якія прычыніліся да даследавання Віцебшчыны, усе аспекты і нюансы іх працы ўвогуле немагчыма. Сам аўтар у прадмове адзначаў, што ў працу па розных прычынах не ўвайшлі звесткі больш як пра сотню асобаў (адныя адмовіліся запісаць анкету, з іншымі не ўдалося звязацца ці выявіць інфармацыю пра іх, краязнаўчай дзейнасці некаторых асобаў складана было даць аб'ектыўную ацэнку з-за недахопу звестак). Аднак, мне падаецца, рызыка гэтая была апраўданая. Дзякуючы навуковай смеласці Мікалая Васільевіча мы атрымалі ґрунтоўнае выданне, якое, безумоўна, паспрыяе актывізацыі даследаванняў Віцебшчыны. А запаўненне некаторых прагалаў і выпраўленне недахопаў будзе магчымым зрабіць у наступных, ужо электронных, выданнях даведніка.

Даведнікі М.В. Півавара – гэта не толькі даніна ўдзячнасці папярэднікам. Падобныя кнігі змяшчаюць магутны патэнцыял для будучыні, бо здольныя прыцягнуць увагу моладзі, паказаць, што выдатным даследчыкам можа стаць кожны – пры наяўнасці шчырай любові да роднай зямлі, зацікаўленасці, вялікага жадання, працалюбства. Самае важнае, даведнікі дадуць новым пакаленням даследчыкаў арыенцір, пакажуць магчымыя напрамкі пошукаў.

Анатоль ДУЛАЎ
гісторык, г. Віцебск

Кніга, якая выклікала дыскусію,

або

Яшчэ раз пра даведнік «Краязнаўцы Віцебшчыны 2-й паловы XX–пачатку XXI ст.»

ная бібліяграфія іх працаў. Нялішне будзе ўзгадаць, што ў даведніку «Даследчыкі полацка-віцебскай даўніны» змешчаная інфармацыя больш чым пра 360 асобаў, у новым выданні М.В. Півавара – больш чым пра 570 персаналіяў. Аб'ём выдання складае 43,4 умоўна-друкаванага аркуша. Кніга густоўна аформленая.

Даведнік «Краязнаўцы Віцебшчыны...» падрыхтаваны на высокім навуковым узроўні. Пачынаецца кніга з прадмовы, у якой аўтар распавяў пра гісторыю стварэння даведніка, праблемы, якія прыйшлося вырашаць у час працы над ім. Асноўны змест выдання складаюць біяграфічныя спісы іх працаў. М.В. Півавар акрэсліў дакладныя крытэрыі адбору персаналіяў для ўключэння звестак пра іх у кнігу: публікацыйная дзейнасць, грамадска-асветніцкая праца, удзел у стварэнні музеяў і экспазіцыяў, дабрачынная дзейнасць (добраўпарадкаванне аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны, мецэнацтва). У выніку ў даведніку можна знайсці звесткі як аб прафесійных навукоўцах, так і аб амагарах, якіх яднае любоў да роднай зямлі. Назаву толькі некаторыя імёны: І. Абрамава, В. Арлоў, Л. Бруева, Т. Бубенька, І. Галькевіч, К. Коласаў, А. Куржалаў, Н. Курсо, А. Лісаў, Г. Мезенка, А. Мемус, А. Падліпскі, М. Паўлаў, М. Пішчулёнак, М. Плавінскі, А. Русецкі, Н. Шаркоўская, В. Шышанаў, Л. Хмяльніцкая, І. Цішкін (Віцебск); Д. Газін, Л. Ні-

на); В. Бандарэвіч (Сенненшчына); К. Шыдлоўскі (Браслаўшчына); А. Шнэйдар (Талачыншчына) і многія іншыя.

Біяграма ўтрымлівае інфармацыю пра месца нараджэння, адукацыю, працоўную дзейнасць, удзел у грамадскім жыцці, краязнаўчыя зацікаўленні даследчыка, яго галоўныя дасягненні. Да біяграмы дадзены фотаздымак краязнаўцы (або з асабістага архіва, або зроблены М.В. Піваварам), а калі яго не атрымалася знайсці – выява найбольш значнай кнігі даследчыка або герб раёна ці горада, які той вывучае (усяго ў кнізе звыш 400 фота). Бібліяграфія падаецца ў храналагічнай паслядоўнасці па раздзелах: кнігі, артыкулы ў энцыклапедыях, навуковых выданнях, рэспубліканскім і мясцовым перыядычным друку.

Адной з асноўных крыніцаў звестак пра сучаснікаў паслужыла анкета «Краязнаўцы Віцебшчыны», распрацаваная сумесна з В.У. Скалабанам (яна змешчаная ў кнізе). Акрамя гэтага, М.В. Півавар абапіраўся на матэрыялы архіўных і музейных фондаў, уласныя інтэрв'ю з краязнаўцамі (дзеля гэтага аўтару давялося аб'ездзіць многія мясціны Віцебшчыны), звесткі энцыклапедычных даведнікаў, публікацыі ў перыядычным друку. Апошнія трэба адзначыць асобна. Многія краязнаўцы друкавалі вынікі сваіх даследаванняў пераважна ў «раёнках», таму М.В. Півавар метадычна перагартаў падшыўкі раённых вы-

Шмат прыйшлося пашукаць аўтару і над стварэннем геаграфічнага паказальніка, у якім налічваецца каля 1 600 назваў, затое яго наяўнасць значна аблягчае чытачу працу з кнігай. Фактычна самастойнае значэнне мае тэарэтычны раздзел «Раздзімазнаўства», у якім даследчык выказаў свае погляды на сутнасць такога феномена, як краязнаўства, паняцця «краязнаўца», прывеў аўтарскую тыпалогію даследчыкаў краю, акрэсліў тэндэнцыі ў развіцці краязнаўства Віцебшчыны ў другой палове XX – пачатку XXI ст. Трэба сказаць, што пры вялікай колькасці краязнаўцаў-практыкаў, у Беларусі на сур'ёзным узроўні тэарэтычныя аспекты краязнаўства амаль не распрацоўваюцца з часоў Міколы Каспяровіча, 1920-х гг. (у якасці выключэння можна ўзгадаць хіба што сучасныя публікацыі І.У. Цітовіча).

Асобна адзначу наяўнасць у даведніку «Краязнаўцы Віцебшчыны...» рэзюме не толькі на беларускай, але і рускай, англійскай, польскай мовах, што

Р.С. Даведнік «Краязнаўцы Віцебшчыны другой паловы XX – пачатку XXI ст.» атрымаў станоўчую ацэнку даследчыкаў краю пад час прэзентацыяў, якія адбыліся ў Дзяржаўным абласным аб'яднанні па арганізацыі пазашкольнай працы з дзецьмі і падлегкамі і Віцебскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна, а таксама ў Оршы і Полацку. Былі надрукаваныя рэцэнзіі на кнігу: В. Ермалёнка ў выданні «Мёрская даўніна» (№ 3, сакавік 2011 г., с. 2) і С. Рублеўскага ў часопісе «Архівы і справаводства» (2011, № 3, с. 120–123).

Наша гісторыя:

Ідзі, падзеі, імёны

Не халоп царскі, а вялікі асветнік

3 нагоды 360-годдзя з дня нараджэння
Ільі Капіевіча

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 27–28)

Шматгранная дзейнасць І. Капіевіча на карысць усходнеславянскіх народаў, асабліва беларускага, ацэньваецца сучаснай навукай па-рознаму. Сустракаюцца палярныя выказванні нават у аднаго даследчыка.

А вось што чытаем у «Лінгвістычным энцыклапедычным слоўніку»: «Рэформа заключалася в создании шрифта гл. обр. на основе нового почерка моск. письма кон. 17 – нач. 18 в., а также простого по очертаниям, легко доступного для прочтения лат. шрифта антиквы» і «Эскизы рисунков букв Г.ш. (грамадзянскага шрыфту. – «КГ»), возможно, делал сам Петр, рисовальщиком шрифта был Куленбах». Пра нашага земляка нідзе ані слоўца!

У дапаможніку В.Ф. Івановай «Современный русский язык: Графика и орфография» (1973) гаворыцца, што «ўпершыню ўвёў дзве разнавіднасці літараў – загалоўныя і радковыя – Пётр I ва ўзоры азбукі 1710 г.», «літара э з’яўляецца перавернутым кірылічным е. У сучаснай форме яна ўзаконеная Пятром I, але ўжывалася ў рускім пісьме раней», «літара я – таксама не новая літара, гэта графічнае відзмяненне літары а», «стварэнне Пятром I грамадзянскага шрыфту склала эпоху ў развіцці рускай культуры». Вось так: усё зрабіў Пётр I, а не беларусы Ф. Скарына, браты Мамонічы, Л. Сапега ды І. Капіевіч.

У сучаснай расійскай навуцы ці аспрэчваецца, ці ўвогуле ігнаруецца выснова прафесара П. Беркава, які хоць агульна, але справядліва пралівае святло на зацяжненую праблему аўтарства грамадзянскага шрыфту: «Гражданская азбука, отлитая в 1708 г. словолитцем М. Ефремовым по образцам, присланным Петром в 1707 г., представляла развитие так называемого “белорусского” или “литовского письма”, т.е. почерка, выработавшегося сперва у белорусских, а затем и московских книгописцев вто-

рой половины XVII в. Особенностью этого почерка по сравнению с обычным полууставным письмом XVII в. была значительно большая округлость ряда букв, в частности “б”, “в”, “е”, “о”, “р” и др. В гравюрах конца XVII – начала XVIII в. использовались как обычные шрифты кириллицы, так и новые, сложившиеся у переписчиков конца XVII в. На тех же принципах была построена азбука, примененная в амстердамских изданиях 1699–1705 гг.».

Што да непасрэднага ўдзелу І. Капіевіча ў заключнай стадыі стварэння грамадзянскага шрыфту («грамадзянкі»), то, на наш погляд, пра гэта пераканаўча гаварылі як у XIX ст., так і ў сярэдзіне XX ст. Можна спаслацца на выказванні М. Грыгаровіча і С. Александровіча: «У 1707 годзе Капіевіч прыехаў у Расію з наборшчыкам Індрыкам Сілбахам, тэрадоршчыкам і батырычыкам Яганам Каскулам і словалітцам Антонам Дзямеям. Апошнім з гэтых асоб былі прывезены з сабою з новаствораных рускіх літар “три азбуки с пунционами, материцами и формами, да двана на ходу со всяким управлением”». «У 1707 годзе І.Ф. Капіевіч з некаторымі галандскімі друкарамі прыязджае ў Расію для працы ва ўрадавай друкарні ў Маск-

ве. Тут пад кіраўніцтвам Капіевіча 18 мая 1707 года быў адліты новы шрыфт, які ў далейшым атрымаў назву “грамадзянскага”. Дасканалы, прасцейшы і лягчэйшы для чытання, чым царкоўнаславянскі, гэты шрыфт адыграў важнае значэнне ў друкарскай справе і ў распаўсюджванні кніг. Неўзабаве была выдана першая кніга новым шрыфтам: “Геометрия, славенскі землемеріе, издадеса новотипографским тісненіем.

«Геометрия, славенскі землемеріе...»,
Масква, 1708 г.

В лето мiрозданья 7216. От рождества не во плоти Бога Слова 1708. Индикта первого, месяца марта». У 1707 г. наш зямляк быў у Расіі. Асноўнай прычынай адхілення І. Капіевіча ад напісання апошняй старонкі «грамадзянкі» і карэкціроўкі яе, на наш погляд, былі дзве прычыны. Першая звязаная з прагай Пятра I завяршыць усё самому і сабраць багаты ўрадавай з нівы, засеянай і дагледжанай нашым земляком яшчэ ў далёкай Галандыі; другая выцякае з таго, што загадваў тагачаснай друкарняй, дзе адлівалі ўсе варыянты «Азбуки гражданской...» Ф.П. Палікарпаў – аўтар букваря і трохмоўнага слоўніка, у асноўным скампіляванага з

«Наменклятара» І. Капіевіча. Кампілятар лічыў нашага земляка ерэтыком за ўведзення ў «Руководение в арифметику...» пераклады баек Эзопа замест традыцыйных урыўкаў са Святога Пісання, а гэта быў амаль смяротны прысуд.

Ільі Капіевіч стаў не толькі сааўтарам грамадзянскага шрыфту, але і пачынальнікам яго. Выключна ведаючы на той час усе асноўныя і жывыя, і мёртвыя еўрапейскія мовы, ён быў добра знаёмы з друкарскай і выдавецкай справай Ф. Скарыны, братоў Мамонічаў, Эльзевіраў, Мануцыяў і інш. Гэта і прывяло да актывізацыі збліжэння кірыліцы з лацінкай, распачатае яшчэ Ф. Скарынам і С. Будным. У першых сваіх кнігах, выданных яшчэ ў друкарні Я. Тэсінга, ён паказаў розныя ўзоры шматлікіх літар будучага грамадзянскага шрыфту (як бы на выбар!), а таксама ўпершыню ў рускамоўных кнігах увёў арабскія лічбы як прадмет навучання. У далейшым шмат загалюўных літар уяўлялі сабою не што іншае, як новаствораныя ці запазычаныя непасрэдна з лацінскіх алфавітаў (узоры такіх літар падаюцца ва ўсіх кнігах А.Р. Шыцгала).

Без сумневаў, літары галандскай антиквы далі штуршок да з’яўлення іншых ды выяснення імі літар старой кірыліцы. Стварэнне ж новай азбукі, яшчэ больш рэфармаванне яе, як правіла, узнікае не на голым месцы і не за адзін ці два прыёмы.

Найбольшым пацвярджэннем, што І. Капіевіч адзін з сааўтараў грамадзянскага шрыфту, з’яўляецца канчатковая «Азбука гражданской...» (1710), аддрукаваная на 5 аркушах, якая мела заглавак «Изображение древних и новых писмен славенских печатных и рукописных», дзе адным з сямі варыянтаў новых літар быў і варыянт амстэрдамскіх друкароў, у тым ліку і нашага земляка. Праўда, з таго варыянта многія закрасленыя («почернены») рукой самога Пятра. Ды нават калі б засталася ў новай азбуцы толькі адна літара «Э», якую наш зямляк канчаткова сканструяваў і паслядоўна выкарыстоўваў у сваіх выданнях, яго сааўтарства нельга было б адмаўляць.

След, які пакінуў пасля сябе І. Ф. Капіевіч, – гэта след не толькі асветніка-рэфарматара, але і першаадкрывальніка. Ужо адзначалася, што ён стаў аўтарам першых друкаваных навуковых дапаможнікаў і шматмоўных слоўнікаў. Усяго ў кожным з іх перакладзена і растлумачана каля 2 000 лексічных адзінак, адэкватных у трох мовах. Калі глядзець на тых кнігі з цяперашняга часу, то перад намі будуць трохмоўныя размоўнікі. Самае важнае для нас тое, што ў слоўніках побач з рускімі словамі ў некаторых выпадках ён змяшчаў і беларускія ці беларускамоўныя запазычаныя: печатня, друкарня; печать, друк; кровь, руда; свекла, бураки; мел, крейда. Даследчыкі заўважылі, што слоўнікі нашага земляка, як і іншыя ягоныя кнігі, у свой час былі надзвы-

чай папулярныя і карысталіся попытам у пакупнікоў.

Ільі Капіевіч з’яўляецца аўтарам першых на ўсходнеславянскія землякі друкаваных бібліяграфіяў. Гэта былі рэестры надрукаваных і падрыхтаваных да друку нашым земляком кніг, пра якія ўжо гаварылася вышэй. Самая першая бібліяграфія выкананая на рускай і лацінскай мовах.

Наш зямляк упершыню пераклаў на рускую мову байкі Эзопа і выдаў іх асобнай кнігай у Амстэрдаме ў 1700 годзе (перавыдаў у Маскве і Пецярбургу, 1712 і 1717 гг.). Але паводле сучасных звестак выходзіць, што ўпершыню на рускай мове загучаў Эзоп-байкапісец толькі ў 1968 г. Хоць яшчэ ў «Рускім біяграфічным слоўніку» адзначана, што нашаму земляку «принадлежит честь быть первым издателем русского перевода древних писателей...». Увогуле І. Капіевіч марыў аб перакладзе і выданні па-руску ўсіх грэчаскіх ды рымскіх класікаў. Выдаўшы і перавыдаўшы толькі Эзопа, наш зямляк ніяк не змог выдаць ні ў Маскве, ні ў Пецярбургу падрыхтаваную да друку кнігу Гаратыя «Аб дабрадзейнасці»...

Варта адзначыць, што яшчэ задоўга да знаёмства з Пятром I у Капіевіча сфармаваліся самастойныя погляды на рэлігію, навуку і асвету. І ўсё, чаго дасягнуў ён на чужыне, – заслуга ягоная, уласная, асабістая. Напрыклад, ужо ў 1696 г., за год да прыезду Пятра I у Галандыю, у Ільі Фёдаравіча была падрыхтаваная да друку «Книга о деле воинственном Лва Миротворца...», выданне якой адцягнулася яшчэ адна 1700 г. з-за асветніцкіх поглядаў нашага земляка, выкладзеных у так званай уводнай кнізе. З усіх кніг, што былі выданыя ды падрыхтаваныя да друку І.Ф. Капіевічам, васямнаццаць можна назваць гуманітарнымі, тры – прыродазнаўчымі і дзве – царкоўнымі. Ёсць звесткі, якія паказваюць на тое, што нашым земляком былі напісаныя таксама «Рыторыка», «Паэтыка» і шматлікія вершы, але ўсё гэта, на вялікі жаль, бясследна знікла. А ў тым, што выпушчана ў свет ці засталася як рукапісы, аўтар пакінуў «адмецінікі» – беларусізмы тыпу «близнята», «ведати», «запалятя», «протягнуть», «змилуйся», «той» (тая, тое, тыя), «литеры», «друк», «друкарня», «меж тым», «прогневался был», «не заплачивши завезли» і інш.

Такім чынам, ёсць усе падставы, каб наш слынным зямляк Ільі Фёдаравіч Капіевіч, які сваёй рознабаковай ды самаахвярнай дзейнасцю на карысць усходнеславянскіх народаў, як асветнік і гуманіст, перакладчык і кнігавыдавец, паэт і публіцыст, навуковец і вынаходнік, стаяў у адным шэрагу з такімі знакамітасцямі, як Ф. Скарына, С. Будны, Л. Сапега, С. Полацкі і інш., а таксама заслужана ўшаноўваўся кожным беларусам.

Мікалай АБАБУРКА

(Паводле кнігі «Сыны і пасыны Кіеўскай Беларусі», Мінск, 1996 г.)

Грамадзянскі шрыфт
Пятра I (1710 г.)

Повязь стагоддзяў З гісторыі Лаўрышаўскага манастыра

*Свой век канчаю
я у манастырскіх мурах
І пільна летапіс другі
ўжо год пішу.*
М. Багдановіч

Ад летапісца Лаўрышаўскага манастыра манаха Феадосія я даведаўся аб гісторыі ўзнікнення абіцелі. Сваімі ўражаннямі мне хочацца падзяліцца і з чытачамі газеты. Звесткі аб Свята-Елісееўскім Лаўрышаўскім мужчынскім манастыры сустракаюцца ў летапісах Вялікага Княства Літоўскага, «Хроніцы...» М. Стрыйкоўскага, гістарычных працах праваслаўных, уніяцкіх і каталіцкіх дзеячаў XVII–XVIII стагоддзяў. Іпацьеўскі летапіс паведамляе пад 1262 годам, што заснаваў манастыр на беразе Нёмана сын літоўскага князя Трацяты, пляменніка Міндоўга, прападобны Елісей Лаўрышаўскі каля 1225 года. У тыя часы гэта была самая крайняя праваслаўная кропка, што глыбока ўдавалася ў заходнюю, яшчэ нехрысціянскую, тэрыторыю. Паступова гэты асяродак культывага жыцця стаў адным з буйнейшых на Беларусі.

Свята-Елісееўская царква

Пра жыццё прападобнага Елісея сведчанні дайшло да нашага часу мала, бо шматлікія войны, якія вогненнай віхурай пранесліся па гэтай зямлі, знішчылі ўсе сляды. Вядома толькі, што Елісей Лаўрышаўскі ў 1250 годзе быў забіты сваім звар'яцелым паслушнікам, а яго святыя мошчы з цягам часу пачалі славіцца шматлікімі цудадействамі. У XIII–XIV стагоддзях манастыр быў летапісным цэнтрам нашай старадаўняй краіны. У 1329 годзе ў манастыры было створанае рукапіснае Лаўрышаўскае Евангелле – помнік беларускага кнігапісання, якое зараз знаходзіцца ў Кракаве ў прыватнай бібліятэцы-музеі Чаргарыйскіх. Напісанае яно было на пергаменце царкоўнаславянскай моваю. Евангелле каляровае – тэкст напісаны фарбамі і змяшчае ілюстрацыі ў грэчаскім, візантыйскім і сучасным стылях.

У XVI стагоддзі пачасціліся набегі крымскіх татараў на тэрыторыю Наваградчыны. Спустошыўшы ў 1508 годзе наваколлі Наваградка, яны, ведаючы аб багаццях манастыра, наблізіліся да Лаўры. Як сведчыць паданне, татарам здалася, што ў манастырскім двары стаіць вялікая конная сіла, і яны кінуліся наўцёкі. Падзея гэтая стала нагодай для кананізацыі прападобнага Елісея на Віленскім саборы ў 1514 годзе. На гэты ж перыяд прыпадае і незвычайны росквіт манастыра: тут пачала дзейнічаць школа, мелася багатая бібліятэка і друкарскія майстэрні. Мірнае жыццё прыпыніў паўторны набег татараў, у выніку чаго ўсе манахі былі забітыя, а каменны манастыр быў зруйнаваны. Мошчы прападобнага Елісея і маёмасць манастыра былі схаваныя ў зямлю і дагэтуль не знойдзеныя.

Адраджэнне манастыра адбылося ў другой палове XVI стагоддзя ў межах вёскі Лаўрышава. На пачатку

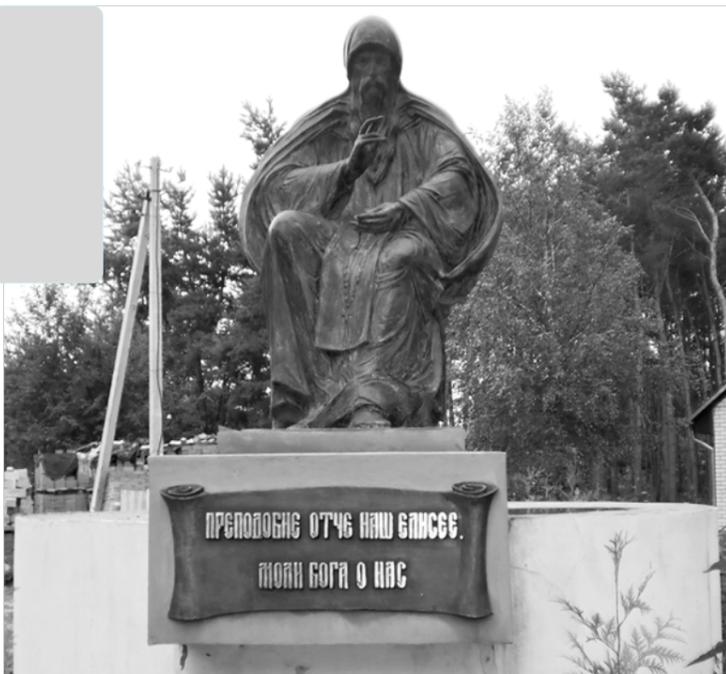
XVII стагоддзя манастыр перайшоў да ўніятаў, якія стварылі тут сваю семінарыю, з 1615 года тут дзейнічаў базыльянскі манастыр. Новыя пабудовы ў межах ужо праваслаўнага манастыра з'явіліся ў канцы XVIII стагоддзя. Былі пабудаваныя побач з манастыром драўляная Свята-Успенская царква, якая дзейнічае і зараз, брацкі корпус, цагляныя будынкі архіва і склада, бібліятэка, што налічвала 500 тамоў. Але паступова манастыр прыйшоў у заняпад: у 1824 годзе ў ім было толькі пяць насельнікаў, а ў 1836-м яго закрылі, а храм стаў прыходскім. Сёння ад манастырскіх будынкаў, акрамя царквы, нічога не засталася.

Айцец Яўсевій і Сяргей Рассадзін

Студэнты-валанцёры разам з С. Рассадзіным і Г. Рызнавокім

Помнік Елісею Лаўрышаўскаму

На гэтым месцы і праводзяцца зараз археалагічныя даследаванні пад кіраўніцтвам прафесара Сяргея Рассадзіна. На пляцоўцы плошчай 32 м² культурны слой мае глыбіню прыблізна 1 м. Па колькасці знаходак першае месца займае кераміка: фрагменты непаліванага, дымленага і паліванага посуду. Сабрана шмат фрагментаў кафлі, некаторыя з якіх маюць геральдычную выяву, асколкі самаробных пляшак з рознай таўшчынёю шкла. Усе знаходкі датуюцца XVI–XIX стагоддзямі. Знойдзена таксама некалькі манетаў царскай Расіі.

Матэрыялы археалагічных даследаванняў пацвярджаюць факт знаходжання ў XVI–XIX стагоддзях на гэтым месцы манастыра. Мяне прыемна ўразіла, з якім вялікім натхненнем працуюць на раскопках студэнты-валанцёры. Іх высакародная праца суправаджаецца жартамі, вясёлым смехам. Пад кіраўніцтвам Аляксея Аўдзеева працуюць Мікіта Курзоў, Вікторыя Кармызава, Кацярына Баўдоўская, Вольга Юцова, Людміла Франтава, Кацярына Карабцова, Алёна Бурновіч, Ганна Сляпцова, Алена Даманова, Уладзімір Сазоненка, Вадзім Жураўскі. Дапамагае весці раскопкі і ўлюбёны ў археалогію выкладчык Светлагорскага індустрыяльнага каледжа Генадзь Рызнавокі.

Другое адраджэнне Лаўрышаўскага манастыра датуецца 1913 годам, калі на месцы старажытнага прыстанку намаганнямі князя Храптовіча-Буцянёва былі асвечаныя царква ў гонар прападобнага Елісея, брацкі корпус і дом для паломнікаў. Аднак у часы Першай сусветнай вайны ўсе будынкі манастыра былі зруйнаваныя. І толькі амаль праз 80 гадоў, у 1993-м, гэтае шматпакутнае месца было асвечанае зноў архіепіскапам Беларускай і Гданьскай Савай, епіскапам Наваградскім і Лідскім Канстанцінам. Пачалося трэцяе адраджэнне манастыра. На падмурках разбуранага храма была ўзведзеная новая цагляная Свята-Елісееўская царква, побач з якой быў устаноўлены помнік прападобнаму Елісею Лаўрышаўскаму.

Сёння аб існаванні манастыра даведваецца ўсё больш людзей – хрэсныя хады збіраюць больш за 300 чалавек. Як паведаміў айцец Яўсевій, адраджэнне манастыра прадугледжвае стварэнне комплексу для рэабілітацыі людзей, якія апынуліся ў цяжкіх жыццёвых абставінах. Тут будучы працаваць майстэрні, а сёння манастыр прапануе ўнікальную магчымасць актыўнага адпачынку, бо наваколле вельмі маляўнічае: побач Нёман, сасновы лес, цудоўнае паветра.

Трэба спадзявацца, што ўсе высакародныя задумы здзейсяцца, і трэцяе адраджэнне ў гісторыі манастыра будзе апошнім і канчатковым.

Лявон ЦЕЛЕШ
Фота айтара

«Чэрнічы. Паселішча жалезнага веку і эпохі ранняга сярэдневякоўя ва ўрочышчы Балонне, у 0,3 – 0,6 км на паўночны захад ад вёскі. На паверхні знаходзіцца вялікая колькасць керамікі. Такое ж паселішча ва ўрочышчы Старое Сяло на ўзвышаным плато. Расказваюць, што ў даўнія часы менавіта тут размяшчалася вёска Чэрнічы, якая потым перамясцілася на 0,5 км паўночнай. Багатыя знаходкі керамікі розных гістарычных перыядаў – ад ранняга жалезнага веку да позняга феадалізму».

Памяць: Гіст.-дакум. хроніка Жыткавіц. р-на. – Мн., 1994.

«Чэрнічы. Вёска, прыстань на р. Прыпяць, у Азяранскім с/с, за 26 км на поўдзень ад раённага цэнтру і чыгуначнай станцыі Жыткавічы, 259 км ад Гомеля. <...> Паводле пісьмовых крыніц вядома з XVIII ст. як вёска Мазырскага павета Мінскага ваяводства. Пасля другога падзелу Рэчы Паспалітай (1793) у складзе Расійскай імперыі. У 1834 г. у складзе Тураўскага Казённага маёнтка. Паводле перапісу 1897 г. 74 двары, 520 жыхароў, часоўня, кузня. У 1914 г. адкрыта школа, якая размясцілася ў наёмнай сялянскай хаце. У Вялікую Айчынную вайну ў жніўні 1941 г. нямецкія акупанты спалілі 110 двароў і загубілі 40 жыхароў. 48 вяскоўцаў загінула на фронце».

Гарады і вёскі Беларусі: Энцыклапедыя. Т. 1, кн. 1. Гом. вобл. – Мн., 2004.

Што і казаць: суха, дакладна, без эмоцыяў, як і патрэбна падаваць інфармацыю энцыклапедыям. Крыўдна, аднак, улічваючы тое, што менавіта гэтае месца закалявала цябе маміным шэптам ды вечаровай лагоддай, што менавіта тут адбыліся твае першыя крокі, што менавіта гэтае месца – твой родны куток...

Канечне, энцыклапедыі таксама падаюць інфармацыю, але гэта не тая «жывая» інфармацыя, якой дышае вёска. Яна не раскрывае мясцовы каларыт. Ад яе сэрца шчымяліва не затрапеча і нават усмешка не з'явіцца на твары. Таму, каб насамрэч зразумець месца, трэба азнаёміцца як з ім самім, так і з людзьмі, якія яго насыляюць.

Прыязджаю ў вёску. Шчыра кажучы, вёскі такога тыпу выміраюць. Толькі на канікулах вуліцы «ажываюць» дзецьмі-ўнукамі, якіх прывозяць бацькі да бабуль і дзядуль «на свежае паветра». А паколькі старыя людзі жывуць мінулым, звернемся да яго скарбонак, паглядзім на Чэрнічы – кавалак мора Герадота – вачамі мясцовых «вартаўнікоў» мінуўшчыны, бо там і ўсё каларыт, і ўся эксклюзіўнасць.

Беларусь лічыцца адной з самых багатых на скарбы ў Еўропе, бо тут праходзілі гандлёвыя шляхі з поўначы на поўдзень, з захаду на ўсход. Згодна з энцыклапедыяй «Археалогія і нумізматыка Беларусі», за апошнія два стагоддзі ў нашай краіне знойдзена больш за тысячу скарбаў.

Агульнапрынятае тлумачэнне скарбаў – закапаная ў зямлю ці схаваная іншым спосабам грошы ці каштоўныя прадметы, уладар якіх невядомы ці не можа быць знойдзены, альбо згубіў на іх правы.

Складана сказаць, што можна назваць скарбам, а што проста цікавай знаходкай. Знаходка адной манеты па каштоўнасці можа пераўзыходзіць некалькі аб'ёмных скарбонак. Адметнасцю беларускіх скарбаў з'яўляюцца іх неглыбокія залежы (20–40 см). Гэта каштоўнасці, якімі ўладары хацелі скарыстацца праз некаторы час. Калі скарбы хаваліся надоўга, то іх закапвалі глыбей. Манеты звычайна ўкручвалі ў тканіну, скуру ці насыпалі ў гліняныя гаршкі.

Першы скарб на Клімавіччыне быў знойдзены ў 1804 годзе. У ім налічвалася 1815 бронзавых і срэбных манетаў – дынарыяў першых рымскіх імператараў. Гэта самы буйны ў Беларусі скарб антычных манетаў. Ён захоўваўся ў Прыдворным казначэйстве ў Пецярбургу.

Старадзедзінскі скарб – самы стары ў Беларусі. Быў знойдзены ў 1926

На ўсходзе, за 7 кіламетраў ад Турава, на беразе Прыпяці быў заснаваны манастыр. Ён называўся Варварынскі. У ім жылі жанчыны-манашкі. Па-грэчаску манахі – чэрні. Адсюль і назва вёскі, якая ўзнікла ў канцы XI – пачатку XII стагоддзя каля манастыра, – Чэрнічы.

Побач з Чэрнічамі знаходзіцца месца, празванае ў народзе Салёны вірок. «Колісь, гавораць, проходзіла тудоўрака Сдвіга, а па ёй плылі баржы з соллю. І вот у той вір попала баржа і ўтонула. І людзі прозвалі это место Салёны вірок. Сягоння няма ні рэкі, ні чыстага, но як наводненне – там вода стоіць. Кажуць, што там пужае. Так, уночы ішоў Сцепан (мясцовы жыхар. – М.М.) гуляць, а ззаду – он чуе – музыка. Обораваецца – а ззаду дзеўкі ў венках, зцветамі, і танцаваць пойдзі ўперод яго. Ён спужаўся, еле прыбегаў у Чэрнічы. І шчас тужа расказваюць, што пужаюць».

Другое месца атрымала назву Падзялёнага. «Падзялёнае – месца, дзе стояла вода вовек. Было ўсё зялёнае, зарослае кустамі. Топельня ж – ручаёк ад рэчкі к Погосту (суседняя вёска. – М.М.), дзе, колісь казалі, бацюшка ўтапіўся».

Кропка на карце Беларускага Палесся

Энцыклапедычная даведка з карыснымі ўспамінамі

Палі паблізу вёскі таксама атрымлівалі свае назвы: «Дубоўскае поле, бо дубкі там рослі; Хвойкі – поле, дзе хвойка росла (маецца на ўвазе хвошч. – М.М.).

Чэрнічанаў жыхары суседніх вёсак называюць «печурыцамі», бо на Балонні расла вялікая колькасць печурыцаў – мясцовая назва шампінёнаў. Людзей жа з суседняй вёскі Азяраны называюць «гарбузамі», бо яны вымушаныя былі перапраўляцца праз Прыпяць, «а еды ніякой не паложачь, дык пеклі гарбузы».

Пасляваеннае жыццё на вёсцы асаблівай лёгкасцю не вызначалася. У каго было поле, у таго і хлеб быў, а калі ж поля не было, то і хлеба, адпаведна, не было. Адсюль і з'явіўся ў народзе «бедны злы чалавек, хто краў; вор» – гнат, як назвалі яго вяскоўцы.

Выжывалі хто як мог. Паколькі ж рэчка была побач, то плавалі і збіралі птушыныя яйкі. Насмажаць яечні, і таму радыя.

За гаспадаркай таксама быў асаблівы нагляд. Хлеб, як вядома, галоўны на стале, да яго ставіліся з павагай. «На Паску, як яйца свечаныя поелі, скорлупу ніхто нікуды не выкідаў: як першую борозду прооруць на полі, то ету скорлупу ў борозду кідалі, шоб ураджай быў хорошы». Будучы ўраджай глядзелі па ўсходах. Прыбіраць жа хлеб пачыналі, «калі созрэе, посохне колос, пачне опускацца долу. У кожнага быў свой загон. І як маці дажынае, она астаўляе каласкоў пяць нязжатыя – «бороду». Прыходзіць і гаворыць: «Ідзі нарадзі бороду». Я беру цветы, нітачкі, у гэтыя каласкі ўвязваю, наражаю. «Борода» оставалася на полі пшціцам і стаяла да марозаў».

Быў і асаблівы спосаб засцярогі ад навалніцаў, маланак. «На 15 февраля – это Стрэценне, калі ўстрэчаецца зіма з вясною, – у цэркаў ходзяць свечкі

свечыць. Калі прыходзяць з цэрквы, запальваюць свечку. Як та свечка будзе горэць і «страляць», гавораць, будзе громовое лета, а еслі будзе горэць спокійно, то, значыць, гроз ужо богата не будзе. І калі грывіць гром, запальваюць «грамавую» свечку, ставяць на то акно, аткуда хмара ідзе, і хрышчацца».

А вось якімі «сакрэтамі» выхавання дзяцей са мною падзяліліся: «Дзяцей пужалі, што прыйдзе русалка з жалезнымі грудзямі да ўб'е цябе, штоб дзеці не шлі купацца. Казалі, што пачынаюць купацца ад Івана Купальнага до Спаса: чорт на яблоні сядзеў, а як яблочки посвяцілі, чорт з яблоні – у воду, у воду ўжо нельзя лезць. І дзеці баіліся».

Своеасабліва ставіліся і да катой. «У хату не ўбіраюцца, покуль попереду кота не пусцяць». Ды і кошка, «як што боліць у хазяіна, ляжа на хворое места – лечыць».

Вядома, шмат засталося ў народнай памяці. Шчыра кажучы, прыемна і крышачку боязна адчуваць сябе часткай гэтай сівой і не вельмі даўніны. Але ва ўсялякім разе тут карані, тут выток. Наша справа – зберагчы гэта, астатняе – справа будучыні.

А мне застаецца падзякаваць Марыі Андрэеўне Ярэміч, якая ўзяла на сябе ролю экскурсавода, і ўсім, хто дзяліўся ўспамінамі, і пажадаць ім таго, аб чым мараць яны самі: спакойнай старасці, здароўя і сямейнага дабрабыту іх дзецям.

Інфармацыяй дзяліліся жыхары вёскі Чэрнічы: Марыя Андрэеўна Ярэміч, 1959 г.н.; Валянціна Рыгораўна Бараноўская, 1936 г.н.; Марыя Трахімаўна Маркевіч, 1928 г.н.; Любоў Харытонаўна Ефімовіч, 1932 г.н.

Марына МАРКЕВІЧ,
магістрант ГДУ
імя Ф. Скарыны

Скарбы Клімавіччыны

годзе селянінам Трафімам Гудковым, які араў свой надзел зямлі. Ён знайшоў два гліняныя гаршкі з невядомымі яму манетамі. Старадзедзінцы Аляксандр і Павел Пруднікавы пра гэтую знаходку напісалі ў газету «Беларуская вёска».

Ліст быў перададзены ў Акадэмію навук БССР. Манеты прывезлі ў Мінск. Пасля навуковага аналізу выяўлена, што яны былі схаваныя ў 950–985 гадах. У гаршках знаходзіліся 204 старажытныя манеты: 201 куфічны дырхем, 2 герман-

скія дынарыі, візантыйскі міліарысій. Знойдзеныя дырхемы чаканіліся ў Антохіі, Багдадзе, Хамадане, Ісхафане, Балхе, Самаркандзе і іншых месцах. Візантыйскі міліарысій чаканіўся ў Канстанцінопалі. Дынарыі – у Вормсе і Рэгенсбургу (Германія). Скарб захоўваўся ў Беларускай дзяржаўным музеі, але, на жаль, згубіўся. Гэты скарб дазволіў вёсцы Стары Дзедзін адзначыць у 2010 годзе 1025-годдзе.

У нашым музеі захоўваюцца манеты з апошняга скарбу. Вольга Міхайлаўна Карасёва, сацыяльны педагог Мілаславіцкай сярэдняй школы, у 2008 годзе на сваім участку знайшла невялікую колькасць манетаў. Ад старажылаў Вольга Міхайлаўна даведлася, што на месцы, дзе знаходзіцца яе хата, калісьці стаяла карчма. Трымаў яе мясцовы жыхар, у якога акрамя карчмы была і газавая крама. Пасля апошняга згарэла, таму на знойдзеных манетах сляды пажару. 162 манеты Вольга Карасева перадала ў наш музей. Сярод іх манеты часоў кіравання Мікалая I, Аляксандра II і Мікалая II, якія адносяцца да 1825–1917 гадоў. Некаторыя з іх маюць імперскі вензель. Ёсць капейкі, пятакі, палушкі. Надпісы, на жаль, у асноўным згубленыя.

Манеты з Мілаславіцкага скарбу мы можаць паглядзець, наведаўшы наш раённы краязнаўчы музей.

Дар'я ЭВЕРС,
г. Клімавічы

Сакрэтная перапіска

Іасафат (Юзэфат) Пятровіч Агрызка – выдавец, журналіст, грамадска-палітычны дзеяч. Нарадзіўся ў 1826 г. у Барысайскім павеце Мінскай губерні (у некаторых крыніцах падаецца Лепельскі павет Віцебскай губерні) у небагатай беларускай шляхецкай сям’і. Скончыў Лепельскае павятовае вучылішча, Мінскую гімназію, юрыдычны факультэт Пецяўбургскага ўніверсітэта (1849). З 1850 г. служыў у Кадыфікацыйнай камісіі Царства Польскага, якая ў сталіцы Расійскай Імперыі займалася ўпарадкаваннем, а таксама распрацоўкай законаў для гэтай аўтаномнай правінцыі. У Санкт-Пецяўбургу заснаваў друкарню (1859–1863), у

1859 г. выдаваў на польскай мове газету «Stowo» (забароненая ўладамі) і альманах «Pismo zbiorowe» (т. 1–2), выдаў першы зборнік твораў М. Дабралюбавы (т. 1–4, 1862), перавыдаў старажытныя законы ВКЛ і Польшчы «Voluntaria Legum» («Збор законаў», т. 1–8, 1859–1860). Сябраваў з М. Чарнышэўскім. Пад час паўстання 1863–1864 гг. стаў галоўным прадстаўніком паўстанцкага варшаўскага ўрада (камісар Нацыянальнага ўрада) у Санкт-Пецяўбургу (прызначаны ў лютым 1863 г.). Сучаснікі адзначалі, што ў той перыяд Агрызка быў перакананы ў непазбежнасці сутыкнення Расіі з Англіяй і Францыяй, што і вызначыла яго паводзіны. Арыштаваны 14 лістапада 1864 г. і пасля працяглага следства ў Вільні прыгавораны да смяротнага пакарання, замененага на 20 гадоў катаргі, якую адбываў у Сібіры (Акатуй, Вілюйск, Якуцк). У 1877 г. вызвалены з забаронаю вяртацца на тэрыторыю Беларусі, Літвы, Польшчы.

(Паводле звестак інтэрв’ю)

полнение», г.зн. пра тое, каб пакінуць гэтыя асобы ў астразе. Але калі Іасафат Агрызка знаходзіўся ў Вілюйскім астразе, вядомы рускі гісторык права і публіцыст, прафесар Пецяўбургскага ўніверсітэта Канстанцін Дзмітрыевіч Кавелін звярнуўся ў лісце да імператрыцы, жонкі Аляксандра II Марыі Фёдаравны, з просьбай аб палегчэнні лёсу І.П. Агрызкі. Пасля гэтага Іасафат Пятровіч быў пераведзены на пасяленне ў Іркуцк.

Але высокапастаўленыя турэмшчыкі вырашылі не губляць яго з поля зроку нават пасля катаргі. І калі ў 1863 годзе ўсім «палякам»-удзельнікам паўстання 1863 года было дазволена вярнуцца на радзіму, Іасафат Пятровіч вымушаны быў застацца ў Сібіры.

Губернатар Шалашнікаў, абапіраючыся на каранацыйны маніфест памілавання, выдаў І. Агрызку пасведчанне аб вяртанні правоў папярэдняга стану і пашпарт на вольнае пражыванне ва ўсёй імперыі. Атрымаўшы гэта, Іасафат Пятровіч падаў прашэнне на

выдачу яму пасведчання на дазвол займацца залатым промыслам, бо ў яго былі прыскі на чужое імя (ён хацеў фармальна замацаваць іх за сабой). На той час золатапрамысловае пасведчанне павінна было падпісвацца губернатара. Але калі падрыхтаванае пасведчанне было прадстаўленае на подпіс генерал-губернатару Усходняй Сібіры Д.Г. Анучыну, то ён не толькі адмовіўся падпісаць яго, а загадаў адабраць у І. Агрызкі пашпарт. Свае дзеянні ён патлумачыў тым, што маніфест на памілаванне не можа быць прыменены да І. Агрызкі.

Іасафат Пятровіч паскардзіўся ў сенат, але безвынікова. Яму было дазволена выехаць у іншую губерню, але ён не скарыстаўся гэтай магчымасцю: там зноў бы патрапіў у стан фактычнага падназорнага з гучным імем. Пры тым, што ў Іркуцку на яго ніхто не звяртаў асаблівай увагі.

Вядомы ўдзельнік рэвалюцыйнага руху 1860-х гадоў, член арганізацыі «Зямля і воля» Л.Ф. Панцялееў, які мае дачыненне да паўстання 1863 года,

пасля доўгатэрміновайсылкі ў Сібіры пакінуў успаміны пра Іасафата Пятровіча: «В последний раз, – піша Лонгін Фёдаравіч, – я видел Огрызко в 1884 году в Иркутске, возвращаясь из случайной поездки на Олекму. Он уже тогда был плох здоровьем и очень слабел зрением. Я выехал из Иркутска под ночь, со мной сел в тарантас Огрызко и провожал до перевоза через Ангару. Ночь была лунная, бледное впалое лицо Огрызко поражало своим грустным выражением. Вот мы остановились у перевоза, слабым, прерывистым голосом говорил он: «Ещё раз прошу вас, послушайте моих друзей, пусть поддержат мою просьбу в сенате, мне бы только взглянуть на Родину, обнять старых друзей, а затем я опять вернусь в Сибирь. А не выпустят меня из Сибири, я убегу», – закончил Иосафат Петрович».

«Последние слова, – звяршае Л. Панцялееў, – аб’ясняюцца тым, што яго (Огрызко. – В.А.) золотопромышленное дело, правда, небольшое, шло неудачно, были долги, и он считал долгом чести вер-

нуться в Сибирь, чтобы при первом благополучном случае по возможности со всеми рассчитаться».

Неабходна адзначыць, што ў гэтых складаных грашовых умовах яму не раз дапамагалі яго былыя сябры, якіх Лонгін Фёдаравіч знайшоў і паведаміў пра Іасафата Пятровіча. Але найбольшую падтрымку Агрызку ў гэты складаны момант аказаў Міхаіл Адамавіч Касоўскі. Нягледзячы на тое, што сам быў ссыльным, але дзякуючы адвакацкай практыцы ў Іркуцку змог нажыць добры капітал. Да Іасафата Пятровіча ён меў вялікае пачуццё павагі.

Да нашага часу захавалася некалькі лістоў Іасафата Пятровіча да Л.Ф. Панцялеева. Вось урывак з ліста ад 16 красавіка 1886 года: «Удастся ли мне вырваться отсюда, чтобы хоть повидаться с дорогими моему сердцу? Тяжело здесь жить». А 27 студзеня 1887 года І.П. Агрызка не змог стрымаць крыўды, пісаў Лонгіну Фёдаравічу: «Чувствую упадок сил физических и едва ли дождусь того времени, когда мне разрешат выехать отсюда. Распоряжение это, вероятно, последует после моей смерти, так как срок не назначен, а здоровье моё, видимо, с каждым днём становится хуже и хуже. По последним правилам высылаемых сюда под гласный надзор самый длинный срок назначается пять лет, после чего они делаются совершенно свободными; мне же и этого не предоставлено, да и самый надзор, при моих занятиях, стеснителен; но нечего делать, буду ждать. Больно одно, что самые близкие мне люди, которых бы хотелось хоть раз ещё в жизни увидеть и обнять, один за другим умирают... Если удастся прожить ещё пять, шесть лет, то, пожалуй, незачем будет и возвращаться».

Шкада, што Іасафату Пятровічу не прыпала пражыць гэты тэрмін. Пасля гэтага ліста ён пражыў крыху больш за тры гады і памёр 18 сакавіка 1890 года на 64-м годзе жыцця ў Іркуцку, дзе і пахаваны.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ,
г. Мінск

У адным з архіваў сын выбітнага рускага рэвалюцыянера-дэмакрата Міхаіл Чарнышэўскі знайшоў найцікавую сакрэтную перапіску двух высокапастаўленых саноўнікаў Расіі. 25 мая 1868 года кіраўнік жандараў граф П.А. Шувалаў у лісце да генерал-губернатара Усходняй Сібіры М.С. Корсакава раіў «обратить особое внимание на Чернышевского и Огрызко, как на людей, заявивших крайне опасное своё направление». У лісце з адказам ад 29 кастрычніка М.С. Корсакаў пераканаў, што вышэйадзначаныя асобы «со времён пребывания на (Александровском. – В.А.) заводзе ведут себя хорошо и по благоразумному поведению и безусловной покорности заслуживают облегчения их участи». Але адразу пасля такой станоўчай характарыстыкі з’явіўся нечаканы вынік: «Я нахожу, что ввиду важности преступлений, совершённых вышепоименованными арестантами, настоящее хорошее поведение их при ограничении личной свободы тюремным заключением не может служить порукою за их нравственное исправление, поэтому в случае обращения этих лиц на поселение нельзя поручиться, что оные не совершат побега или какого-либо другого преступления, так как надзор за преступниками, проживающими на свободе, чрезвычайно затруднителен и при обширности и малонаселённости здешнего края, а равно при нахождении в среде коренного населения, массы ссыльных русского и польского происхождения, вполне надёжно обеспечен быть не может». Такім чынам, Корсакаў «не считал удобным» прызначыць Чарнышэўскага і Агрызку на пасяленне і прапанаваў «оставить на содержание в тюрьме и, не употребляя в работы, облегчить им по возможности настоящее их положение, продолжая в то же время иметь за ними неослабленное наблюдение».

Шувалаў, пагадзіўшыся з гэтай прапановай, 21 снежня 1868 года загадаў Корсакаву «сделать распоряжение к приведению этих предложений в ис-

Жнівень

15 – **Спораўскі, біялагічны заказнік рэспубліканскага значэння** (Бярозаўскі, Драгічынскі, Іванаўскі, Івацэвіцкі р-ны; 1991) – 20 гадоў з часу стварэння.

16 – **Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа** (Мінск; адкрыты 04.12.1959) – 50 гадоў з дня заснавання.

18 – **Краўцоў Макар** (сапр. **Касцевіч Макар Мацвеевіч**; 1891, Скідальшчына – 1939), дзеяч беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, паэт, публіцыст, перакладчык – 115 гадоў з дня нараджэння.

19 – **Чаховіч (Чаховіч-Ляхавіцкі) Зыгмунт Бярнардавіч** (1831, Пастаўскі р-н – 1907), адзін з кіраўнікоў паўстання 1863–1864 гг., бібліяфіл – 180 гадоў з дня нараджэння.

19 – **Сысоў Уладзімір Мінавіч** (1951, Рагачоўскі р-н – 1997), вучоны-фалькларыст, аўтар шматлікіх навуковых і навукова-папулярных працаў, у т.л. першага ў Беларусі даследавання пахавальнай абраднасці – 60 гадоў з дня нараджэння.

20 – **Крупенька Яўген Міхайлавіч** (1936, Шклоўскі р-н – 1990), паэт, на вершы якога напісаныя песні, крытык, публіцыст, нарысіст, перакладчык твораў рускіх і ўкраінскіх паэтаў, аўтар перакладу на сучасную беларускую мову «Слова аб палку Ігаравым» – 75 гадоў з дня нараджэння.

21 – **Чаропка Вітаўт** (Віктар Кузьміч; 1961, Мінск), пісьменнік, аўтар шматлікіх артыкулаў і кніг, якія ўваскрэшаюць панараму гістарычных падзеяў на Беларусі і распавядаюць пра найбольш знакамітых беларускіх дзеячаў (некаторыя з іх вытрымалі некалькі выданняў) – 50 гадоў з дня нараджэння.

22 – **Буйніцкі Ігнат Цярэнцьевіч** (1861, Глыбоцкі р-н – 1917), актёр, рэжысёр, тэатральны дзеяч, стваральнік беларускага нацыянальнага прафесійнага тэатра, імя якога названы вуліцы ў гарадах Мінск, Полацк, Глыбокае, з 1992 г. прысуджваецца прэмія яго імя ў галіне тэатральнага мастацтва – 150 гадоў з дня нараджэння.

23 – **Дзяруга Аляксандр Анісімавіч** (1901, Мінск – 1979), дзеяч самадзейнага мастацтва, арганізатар і кіраўнік Смалонскага народнага цымбальнага аркестра, якому прысвоена яго імя, аўтар шэрага песень і танцаў, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

Ядавітыя змеі

Ядавітую змяю лёгка адрозніць ад няшкоднай па форме галавы: у ядавітай яна нагдвае на канечнік кап'я, а ў вужа ці полаза галава круглейшая. Можна таксама адрозніць і па зубах. На месцы ўкусу, які пакідае ядавітая змяя, застаюцца сляды ад зубоў, што нагдваюць дзве серпападобныя палоскі і ствараюць паўавал з маленькіх кропачак. Дык вось, у пярэдняй частцы паўавала паміж серпападобнымі палоскамі ёсць дзве ранкі (сляды ад двух ядавітых зубоў), з якіх звычайна ідзе кроў.

Калі ж вас укусіла ядавітая змяя, то першапачаткова неабходна выціснуць хаця б частку яду з крывёю ці адсмактаць ротам (калі няма на вуснах трэшчынак), або спецыяльным слоікам, парэзаўшы папярэдне кожную ранку крыж накрыв на 1 сантыметр углыб. Пасля прамыйце ранку светларужовым растворам марганцоўкі або перакісам вадароду і перавяжыце. Чалавеку, які пацярпеў, неабходна забяспечыць спакой і абільнае пітво. І канечне, калі ёсць магчымасць, як мага хутчэй увесці сывартку.

Пастарайцеся пазбегнуць памылак: ні ў якім разе нельга накладваць жгут і тым самым перацягваць руку ці нагу. Не трэба прыпальваць ранку гара-

Гадзюка звычайная

чым металам, запалкамі, парашком марганцоўкі і інш. Гэта можа толькі нашкодзіць. Не давайце хвораму алкаголь: нервовая сістэма мацней адрэа-

гуе на яд, які пасля яшчэ мацней затрымаецца ў арганізме.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС, г. Мінск

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 28

Уздоўж: **1.** Лайка. **3.** Парог. **7.** Варгін. **8.** Мухтар. **9.** Іржанне. **13.** Раса. **14.** Каток. **15.** Пуга. **16.** Бім. **17.** Зад. **18.** Янка. **19.** Медзь. **21.** Сена. **26.** Чалавек. **27.** Бацька. **28.** Восень. **29.** Месяц. **30.** Грыва.

Упоперак: **2.** Конік. **4.** Абмен. **5.** Явар. **6.** Брэх. **10.** Акт. **11.** Жарабенне. **12.** Агледзіны. **20.** Два. **22.** Зубы. **23.** Шчэня. **24.** Сквер. **25.** Альт.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

ЛОЖАК – від мэблі, прызначаны для адпачынку і сну. Вядомы з часоў сярэднявечча ў сядзібна-палацавых інтэр'ерах. У народным жыцці набылі пашырэнне з XIX ст., замяніўшы сабой у інтэр'еры хаты пол і палаці, часам бытавалі паралельна. Спінкі звычайна змацоўвалі бакавінамі, на якія клалі дашчаны насціл, на яго сяннік (па-

пярэднік сённяшняга матраца) і пасцель. Як прыналежнасць чыстай палавіны хаты, ложка аздаблялі парознаму: надавалі спінкам і ножкам адмысловыя абрысы, дэкаравалі фігурнымі накладкамі (аблямоўкамі), фляндроўкай і інш. На дзень іх засцілалі посцілкай ці накідкай, клалі падушкі з узорыстымі навалачкамі. Сцяну каля ложка ўпрыгожвалі тканым

Ложак. Вёска Ескавічы Нясвіжскага раёна (пач. XX ст.)

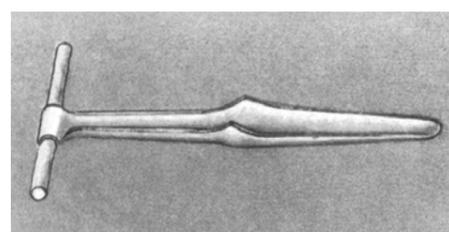

Ложак. Вёска Скарада Верхнядзвінскага раёна (пач. XX ст.)

ці маляваным дываном. Нярэдка ложка з пасцельнымі прыналежнасцямі ўваходзіў у пасаг маладой. У наш час самаробныя драўляныя ложка амаль выціснутыя прамысловымі вырабамі: у 1920–1950-я гг. металічнымі, у наш час – драўлянымі розных формаў і відаў; традыцыйна аздабляюцца тканымі вырабамі прамысловай ці хатняй вытворчасці.

ЛОКАЦЬ – адзінка вымярэння даўжыні ў сістэме мераў Вялікага Княства Літоўскага. Раўнялася 0,649 метра.

ЛОПАЦЕНЬ – дрэваапрацоўчы інструмент, прызначаны для вырэзвання адтулінаў у калод-

Лопачень

цы кола, кадаўба і інш. Называўся таксама лапацень. Уяўляў сабой спрошчаны варыянт свярдзёлка. Рабочая частка мела ўвагнутую лыжкападобную (лапатападобную) форму з вострымі краямі. На верхнім канцы перпендыкулярна замацоўвалася ручка. Лопачень выкарыстоўвалі і ў бортніц-

тве для пракручвання ляткоў, гнёздаў для штыроў і для кантрольнага свідравання адтулінаў пры выбары бортных дрэваў.

ЛОТ – 1) адзінка вымярэння масы ў сістэме мераў Вялікага Княства Літоўскага. Раўнялася $\frac{1}{32}$ фунта (11,71 г). Насельніцтва Беларусі карысталася гэтай адзінкай вымярэння да пач. XX ст.; 2) навігацыйны прыбор для вымярэння глыбіні вады з борта судна.

ЛОЎЛЯ РАКАЎ – промысел сялянства, пашыраны ў канцы XIX – пач. XX ст. Развіццё яго было выкліканае вялікім попытам на ракаў на заходне-еўрапейскіх рынках (звязана са знікненнем ракаў у вадаёмах Заходняй Еўропы ў выніку хваробы – ракавай чумы). Лавілі ракаў спецыяльнымі прыладамі (лібіламі і двухгорлавымі бучамі) і рыбакоўнымі снасцямі (таптухамі, брэднямі і крыгамі). З беларускіх губерняў ракаў экспартавалі ў Германію, Польшчу, Францыю, Аўстрыю. Скупшчыкі і гандляры перавозілі іх у скрынях з мохам, крапіваю. У вёсках Вышэвічы, Хвойна, Лось, Ковічы, Маічыцы і інш. Мазырскага і Пінскага паветаў сяляне нарыхтоўвалі ракавыя шыйкі: іх сушылі ў печах, на сонцы, і ў такім выглядзе збывалі скупшчыкам. Лоўля ракаў на экспарт была пашыраная ў 1930-я і ў 1950-я гг. У наш час яна стала аматарскім заняткам.